

Anna Krzywicka-Ustrzycka

Przykłady zapożyczeń z języka polskiego w wybranych ukraińskich powieściach historycznych pisarzy galicyjskich

---

Acta Polono-Ruthenica 13, 427-435

2008

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Anna Krzywicka-Ustrzycka
Opole

Przykłady zapożyczeń z języka polskiego w wybranych ukraińskich powieściach historycznych pisarzy galicyjskich

Analiza zebranego materiału badawczego do niniejszego artykułu ma na celu ukazanie, jakie zapożyczenia z języka polskiego zastosowano w wybranych galicyjskich powieściach historycznych XX w.

Galicja jako region wielonarodowościowy i wielowyznaniowy skupiała w swoich granicach Polaków, Ukraińców, Żydów, Niemców, Ormian, Rosjan i inne narodowości. Pisarze tworzący w tym okresie za główny cel stawiali sobie przedstawienie historii Galicji, codziennego życia obywateli usilnie walczących o zachowanie tożsamości narodowej i kulturowej. Pisarze galicyjscy tamtych czasów wpływali nawzajem na siebie i w związku z tym literatura ukraińska zawiera cały szereg wyrazów zapożyczonych z języka polskiego.

Elementy polskie zawierają np. powieści Bohdana Łepkiego pt. *Мотря* (Lwów 1926) i Andrija Czajkowskiego pt. *У чужому гнізді* (Lwów 1896), na których oparłam niniejszą analizę. Akcja tych utworów odnosi się do I połowy XVIII w. i do wieku XIX. Wymienieni pisarze pochodzili z Galicji Wschodniej, której specyfika i atmosfera w znacznym stopniu wpłynęła na ich rozwój intelektualny, duchowy, a w konsekwencji – literacki.

Zapożyczenia językowe są rezultatem ekonomicznych, kulturalnych i politycznych kontaktów danego narodu z innymi narodami i krajami. Do najdawniejszych należą greckie, łacińskie, tureckie i niemieckie. Zauważalny jest również i taki proces, w którym większość wyrazów obcych tak zasymilowała się w danym języku, że nie uważa się ich już za zapożyczone.

Zapożyczenia to jeden ze sposobów wzbogacenia języka. Takie wyrazy w jakimś stopniu dostosowują się do fonetycznego, morfologicznego, semantycznego systemu języka. Czasem zapożyczane są całe wyrazy, pojedyncze morfemy lub tworzą się tzw. kalki, ale nie ma języków wolnych od zapożyczeń¹. Wchodzą one

---

¹ Ralph Linton, analizując kulturę amerykańską, stwierdził, że aż 90% jej elementów językowych stanowią zapożyczenia, a jedynie pozostałe 10% to wytwory rodzime. Zob. R. Linton, *Kulturowe*

do leksyki danego języka przez wzajemny związek między kulturami różnych narodów, przez wspólne dzieje historyczne i inne czynniki.

Od XIV w. w związku z wejściem ziem ukraińskich w skład Rzeczypospolitej zaczął się intensywny przyływ polonizmów do mówionego i pisanego języka ukraińskiego. Polskie elementy przenikały praktycznie do wszystkich sfer życia, a jednocześnie za pośrednictwem języka polskiego zapożyczano także słowa z innych języków zachodnioeuropejskich².

Potwierdzeniem faktu przenikania elementów z innych języków przez polski do ukraińskiego może być sufiks *-унок*, którego źródłem jest niemiecki sufiks *-ung*. Na początku niemieckie *-ung* przez stadium *-unk* dało polskie *-unek* (*wizerunek, opatrunek, posterunek, pocałunek*), które w języku ukraińskim drogą zmiany fonetycznej polskiego sufiksального *-e-* w ukraińskie *-o-*, dało w rezultacie sufiks *-унок*: (*по*)цілунок, візерунок, малюнок.

Innym przykładem może być ukraiński frazeologizm *Як ся маєш?*, który jako wyrażenie archaiczne został w języku ukraińskim podtrzymany przez polskie *Jak się masz?* lub czeskie *Jak se máš?*, które to języki w pewnym stopniu mogły go zapożyczyć z języka Słowian Panonii (**Kako se imaši?*), gdzie jako słowiańska kalka odpowiada łacińskiemu: *Quomodo te habes?* (dosłownie *Як себе маєш?*). Również używanie słówka *котопуї* jest czystą kalką z języka polskiego³.

Polskie elementy w ukraińskich powieściach historycznych były coraz częstszym zjawiskiem, lecz zdarzało się i tak, że występujące polonizmy (przeważnie te starego pochodzenia) nie były już traktowane jako zapożyczenia, np.: *хлопець – chłopiec, злото – złoto* i in. Inne wyrazy, np. słowa regionalne i zwroty, które przeniknęły z języka polskiego albo poprzez polski w utworach zachodnioukraińskich pisarzy XIX i początku XX w. typu: *меценас – mecenas (адвокат), покоїк – pokoik (кімнатка), колія – kolej (залізниця), висідаму – wysiadać (виходити), перепрошую – przepraszam (вибачте)*, jest łatwo wyodrębnić jako wyrazy zapożyczone z uwagi na ich brzmienie, czyli na pewne różnice fonetyczne w stosunku do ukraińskiego języka Naddnieprza⁴.

Niektórzy naukowcy twierdzą, że nie powinno się wprowadzać do utworów elementów obcych, a nawet w pierwszych latach po rewolucji październikowej

podstawy osobowości, Warszawa 2000, s. 62. Por. M. Łesiów, który uważa, że elementy zapożyczone w języku ukraińskim z innych języków stanowią 10%, natomiast elementy rodzime aż 90%, patrz: M. Лесів, *Шкільна граматика української мови*, Warszawa 1995, s. 136.

² Л. Ю. Шевченко, В. В. Різун, Ю. В. Лисенко, *Сучасна українська мова. Довідник*, Київ 1996, s. 137.

³ *Українська мова. Енциклопедія*, О. Б. Ткаченко, ред. Ю. М. Русаївський, О. О. Тараненко, М. П. Зяблюк та інші, Київ 2000, s. 179–180.

⁴ Ibidem, s. 466.

nawoływano do zaprzestania używania słów pochodzenia obcego⁵. Dowodzą, że używanie wyrazów obcych bez uzasadnionej potrzeby może być szkodliwe, szczególnie dla młodego czytelnika, który powinien przyswajać jak największą liczbę wyrazów w języku ojczystym. Tak twierdziła np. A. P. Kowal, przekonana o tym, że jeżeli nie ma potrzeby używania zapożyczeń, to nie należy tego robić, ponieważ czasem tekst danego utworu mógłby zyskać na tym, że nie będzie w nim wyrazów obcych. Udowadniała ona, że w języku ukraińskim jest wiele słów rodzimych, które brzmią pięknie, a tekst może wówczas zyskać na poetyczności: „po co zatem pisać wyraz: *симптом*, jak istnieje ukraińskie – *прояв, вияв, ознака, типова риса* lub stosować wyraz: *дефект*, jak jest ukraińskie – *недолік*, zamiast *базувати* używać – *грунтувати*; *ремонт* – *лагодження*; *ефективний* – *діловий* i inne”⁶.

Przeciwno „zaśmiecaniu” języka ojczystego wyrazami pochodzącymi z innych języków był również pisarz O. Ilczenko, który swój negatywny stosunek do owego zjawiska wyraził: w artykule pt. *Слово, чому ти не твердая криця?* („Літературна газета” z 14 lipca 1959 r.). Ale jednocześnie funkcjonowały poglądy mówiące, że nie ma nic złego w stosowaniu wyrazów obcych. Od zapożyczeń z innych języków nie wzbraniała się np. Ołena Pczilka, pisząc, że to nawet byłoby ciekawe i mogłoby wzbogacić języki sąsiednich narodów, a w szczególności Polski i Ukrainy⁷.

W analizowanym materiale badawczym znajdujemy następujące zapożyczenia z języka polskiego:

1. Rzeczownik *хлоп* oznacza ‘mężczyznę, męża, chłopca’⁸ – z pewnością autorowi chodziło o użycie wyrazu *селянин*, jednak postanowił zastosować obraźliwą nazwę dla osoby, która zajmuje się uprawą roli (w tym przypadku wyraz ten powieliła jego funkcję w języku polskim). Nazwa pochodzi od *хольць – ‘sługa niewolny, niewolnik’, jednak trudno jest jednoznacznie wskazać pochodzenie wyrazu⁹. O tym, że jest to polonizm, może świadczyć cecha fonetyczna występująca w jęz. ukraińskim – pełnogłos, i wtedy wyraz ukraiński posiadałby brzmienie *холоп*: „[...] мусить бути, бо без неї він не шляхтич, а **хлоп** панщизняний”¹⁰.

⁵ A. П. Коваль, *Культура української мови*, Київ 1964, s. 33.

⁶ Ibidem, s. 34-35.

⁷ Ю. Шевельов, *Внесок Галичини у формування української літературної мови*, Львів – Нью-Йорк 1996, s. 38.

⁸ *Словник української мови*, ред. І. К. Білодід та інші, т. XI, Київ 1970–1980, s. 83–84 (dalej cytaty z tego słownika oznaczane będą skrótami СУМ).

⁹ A. Bańkowski, *Etymologiczny słownik języka polskiego*, t. 1, Warszawa 2000, s. 134–135 (dalej cytaty z tego słownika oznaczane będą skrótami Esjp).

¹⁰ А. Чайковський, *У чужому гнізді*, т. V, Львів 1994, s. 30 (dalej cytaty z tej powieści oznaczane będą skrótami Uczh).

2. Zapożyczona forma zwrotu „poddaj się” znalazła się na kartach powieści A. Czajkowskiego: „– **Поддай се!**” [Uczh, s. 42].

3. Zwroty grzecznościowe (*panie dobrodzieju, jaśnie pani*) występujące w powieści *У чужому гнізді* zostały zaczerpnięte z języka polskiego: „Тобі і шляхта іншим оком буде **на двір дивитися**, і все буде, пане добродзею, гаразд” [Uczh, s. 47]; „[...] бо шляхтич втече від того, як »за позволення« ясної пані, чорт від свяченої води” [Uczh, s. 51].

4. Czasownik *жичити*¹¹ pochodzi od polskiego *życzyć*¹². W języku ogólnie przyjętym ma postać *зичити*¹³ [СУМ, т. II, s. 536] lub *бажати*. W analizowanym materiale występuje również jako dialektyzm: „Всім вам **жичу**, щоб ви в здоровлю і в гаразді довгий вік прожили з своїми рідними” [Uczh, s. 88].

5. *Кобита* to polskie *kobieta* (*kobita*). Wyraz zestawiano z etymologicznie niejasnym górnoniemieckim *kebse*, *Kebsweib* – ‘nałożnica’, z fińskim *kave* – ‘kobieta, matka’ oraz estońskim *kabe* – ‘kobieta, pani’, z czeskim *kuběna* – ‘nałożnica’. Wywodzi się z prasłowiańskiego *kobū* [ЕСУМ, т. 2, s. 477]. Polskie gwarowe *kobita* powstało z żartobliwego przekładu maksym łacińskich Mateusza z Kęt (1545), zaczerpniętych z komedii Terencjusza, a ściślej z jednej z nich: *Accede ad ignem hunc, jam calesces plus satis*, tj.: „Przystap sie do kobiety, będziesz ciepł na trzy zbyty” (rym świadczy o ścieśnionym -é- w wyrazie *kobieta* – stąd też dziś gwarowe *kobita*) [Esjp, т. 1, s. 736]. „Рахуймо пане Міхале, аби нас **кобіти** не скривдили, хе-хе-хе!” [Uczh, s. 94].

6. Słownik polsko-cerkiewnosłowiańsko-ukraiński¹⁴ podaje, że *uszko* to *ушко*. Można tylko przypuszczać, że jest to zapożyczenie z języka polskiego. Zdrobniła forma od tego wyrazu w języku ukraińskim brzmi *вушко*. Wyraz ma kilka znaczeń: może występować jako określenie części ciała, jako część glinianego naczynia na wodę oraz jako rodzaj pożywienia. Ostatnie znaczenie jest zgodne z treścią utworu: „Ось тепер борщ з **ушкками**», то на перший нумер” [Uczh, s. 94].

7. *Сще* jako przysłówek oznacza ‘znowu, powtórnie, oprócz tego, do tego’. Wskazuje na takie same czy podobne przedmioty, oznaki, które konsekwentnie następują po sobie. Ma znaczenie takie jak *ще, ище, та ще* [ї] lub w innym

¹¹ Wyraz *жичити* spełnia dwie funkcje: jest jednocześnie zapożyczeniem z języka polskiego i dialektyzmem.

¹² *Етимологічний словник української мови*, ред. О. С. Мельничук, В. Т. Коломієць, О. Б. Ткаченко, т. 1, Київ 1982, т. 2, Київ 1985, т. 3, Київ 1989, с. 263 (dalej cytaty z tego słownika oznaczane będą skrótami ЕСУМ).

¹³ *Новий тлумачний словник української мови*, укл. В. Яременко, О. Сліпушко, т. 1–4, Київ 1999, s. 31 (dalej cytaty z tego słownika oznaczane będą skrótami Нтсум).

¹⁴ T. Witwicki, *Słownik polsko-cerkiewnosłowiańsko-ukraiński, z połowy XIX wieku*, Warszawa 1997, s. 119 (dalej cytaty z tego słownika oznaczane będą skrótami SPCU).

znaczeniu *noku що, все це* [СУМ, t. XI, s. 575]. Słownik T. Witwickiego zaświadcza, że jest to polonizm (*суче – jeszcze*) [SPCU, s. 97]. Występuje u wszystkich Słowian w tej formie lub skróconej: maoruski *szcze, sze, josz*; pierwotne **jes-tje* lub **jeske*¹⁵ [Esjp, t. 1, 590]. „Михась **еще** не міг спромогтися на яке слово, аби щось відповісти” [Uczh, s. 106].

8. We współczesnym literackim języku ukraińskim wyraz *сендзья* ma dziś formę *суддя*, zatem można stwierdzić, zgodnie ze słownikiem, że jest to zapożyczenie z języka polskiego *сендзья – sędzia* [SPCU, s. 265], a najwyraźniej wskazuje na to fonetyka. „Страха бю, пане **сендзьо!**” [Uczh, s. 109].

9. Słownik podaje, że przysłówek *серіо* posiada znaczenia: *остро, твердо, жваво*, a w związku z tym można przypuszczać, iż jest to zapożyczenie z języka polskiego *serio* (rozpatrując fonetykę i semantykę) [SPCU, s. 265]. „Яж не жартую, лише говорю на **серіо**” [Uczh, s. 111].

10. *Вашеці* jako zapożyczony zwrot oznacza identyczne do: *ваша милість* i jest to forma uprzejmego zwrotu do człowieka ze znaczącym stanowiskiem w społeczeństwie. Wyrażenia podobne typu: *ваша милість, ваша воля* należy traktować jako wyrazy przestarzałe [СУМ, t. I, s. 299]. „Ні вибачайте **вашеці**, я в таке не мішаюся!” [Uczh, s. 238].

11. Użyta w powieści bardzo rzadka forma wyrazowa *потрафлю* pochodzi z polskiego *potrafić* [СУМ, t. VII, s. 422]. „А чи я так, не **потрафлю?**” [Uczh, s. 264].

12. Przymiotnik *зацний* słownik tłumaczy jako *честний, благородний, шановний* [SPCS, s. 356], zatem nie powtarza się *зацний*. Można wnioskować, że jest to zapożyczony z języka polskiego wyraz *zaczny*. „Така добра, така **»зацна«** і шляхотна пані й умерла [...]” [Uczh, s. 283].

13. *Słownik polsko-cerkiewnosłowiańsko-ukraiński* podaje, że rzeczownik *звлоки* ma znaczenie: *мертвое тѣло трунь* [SPCU, s. 390], nigdzie natomiast nie dubluje się wyraz *звлоки* i można uważać, że jest to zapożyczenie z języka polskiego *zwłoki*, potwierdzeniem takiego przypuszczenia jest fakt, że współczesny słownik języka ukraińskiego na określenie tego znaczenia stosuje wyraz *останки*. Poza tym na pochodzenie z języka polskiego wskazuje sama fonetyka i brak pełnogłosu. „Як же би то виглядало, аби **»звлоки«** такої уцтивої шляхтянки похоронити, як звичайної хлопянки?” [Uczh, s. 284].

14. Opisujący w powieści rodzaj ptaka *бажант* we współczesnym języku ukraińskim brzmi *фазан*. Będąc zapożyczeniem z polskiego, znalazł się tam za

¹⁵ A. Brückner, *Słownik etymologiczny języka polskiego*, Warszawa 1993, s. 207 (dalej cytaty z tego słownika oznaczane będą skrótem A. Brück.).

pośrednictwem języka francuskiego (starofrancuskie *fesant*) oraz łacińskiego (*phāsiānus*) lub wprost z greckiego *φασιδανος* – ‘фасидський (птах)’ [ЕСУМ, t. 1, s. 112–113]. Nazwa ptaka jest pochodną od starożytnej nazwy rzeki w Kolchidzie (dziś Rion w Gruzji) i miasta greckiego (kolonii Miletu) u ujścia tej rzeki [Esjp, t. 1, s. 37]. „Гарні у вас птиці літають, Іване Степановичу, – сказав цар, встромляючи **бажантові** ніж у хребет з такою силою, що хлопці з підносом аж присіли”¹⁶.

15. Przysłówek *zавше* to w języku ukraińskim wyraz potoczny, oznacza identyczne do *завжди* [СУМ, t. III, s. 63] i został zapożyczony z polskiego *zawsze*, jest rezultatem zlania przyimka *za* i przysłówka *wszędę*, które pochodzi od prasłowiańskiego **vьsьgdь* [ЕСУМ, t. 2, s. 217, 220; A. Brück., s. 646]. „Риби, гриби, вепровина потребуєть завше вина, – приговорювала шинкарка, наливаючи знатному гостеві чарку малмазії” [В. Лер., s. 71].

16. Czasownik *хтела* od *хтиму*, *хочу*, *хочеш* występuje jako *хчиеć* (które pochodzi z praformy **χot-ě-ti*; por. rosyjskie formy czasu teraźniejszego *chotím*, *chotíte*, *chotját* oraz synonimiczne staro-cerkiewno-słowiańskie **želěti*, **želěje-* [Esjp, t. 1, s. 126] oznacza *хотиму* [СУМ, t. XI, s. 163]. Wyraz *хтиму* jest wyrazem potocznym i zapożyczonym z języka polskiego [СУМ, t. XI, s. 132–133; A. Brück., s. 177]. „А я хтела, аби вона пішла [...] марш!” [Uczh, s. 40].

17. Ukraiński wyraz *креденс*¹⁷, obecnie *буфет* [СУМ, t. IV, s. 331], jest zapożyczeniem z polskiego *kredens*. Zaczepnięty został w XV w. z języka włoskiego – *credenza*, por. słowackie i czeskie *kredenc*, macedońskie *креденец*, serbsko-chorwackie *креденц* [ЕСУМ, t. 3, s. 81]. Rozwój semantyczny wyrazu jest bogaty i zawity. W języku włoskim oznaczał najpierw ‘wiarę, zaufanie’, potem ‘picie ze wspólnego pucharu obiegającego stół’, następnie skojarzono z tym całą zastawę stołową i miejsce jej przechowywania (niegdyś z uwagi na liczne otrucia chowano zastawy i kielichy do mebla zwanego potem *kredensem*) [Esjp, t. 1, s. 813–814]. W powieści Czajkowskiego wyraz ten wystąpił tylko jeden raz: „Войцех отворив креденс, виймив фляшку та малесеньку чарочку і хотів наливати” [Uczh, s. 59].

18. Wyraz *хоруй* oznacza niezdrowego człowieka, a w języku literackim brzmi *хворуй* [СУМ, t. XI, s. 126]. Posiada bardzo zbliżoną formę do polskiego wyrazu *chory*. Pierwotny wyraz to *chwory*, zachowany na Rusi w formie (*chwo-*

¹⁶ Б. Лепкий, *Мотря*, Львів 1991, s. 6 (dalej cytaty z tej powieści oznaczane będą skrótem В. Лер.).

¹⁷ Wyraz *креденс* spełnia dwie funkcje: jest jednocześnie zapożyczeniem z języka polskiego i archaizmem.

ryj, *chworat*') [A. Brück., s. 183; Esjp, t. 1, s. 145–146]. „– Чи не хорий ти?” [Uczh, s. 114].

19. Nie znaleziono w słownikach wyrazu *уцтивий*, jednakże funkcję semantyczną tego przymiotnika spełnia: *уцтивий* i ma zbliżoną formę do wyrazu zapożyczonego z języka rosyjskiego w brzmieniu *учтивый* [SPCU, s. 305]. Biorąc jednak pod uwagę stronę fonetyczną wyrazu, możemy dojść do wniosku, że jest to polonizm – *uczciwy*. Jednak takie zakwalifikowanie go może okazać się niesłuszne, ponieważ wyraz w takiej formie zaliczamy do rzadko występujących w języku ukraińskim [НТСУМ, t. 4, s. 662] i dlatego można go również uznać za dialektyzm, a o rzadkości występowania zaświadcza *Словник української мови* [СУМ, t. X, s. 538], który podaje prawidłową formę – *чемний, ввічливий*. Podobnie słownik A. Brücknera zaświadcza, że pochodzenie tego wyrazu jest narzeczone i stosowane od XV w. [A. Brück., s. 592]. Pozostaje pytanie, czy jest to dialektyzm, czy zapożyczenie. Odpowiedź może okazać się bardzo prosta – otóż wyraz ten może być i jednym, i drugim – i tak funkcjonuje w badanych utworach. „Я загадав взяти собі добру, чесну, уцтиву панну за малжонку [...]” [Uczh, s. 127].

20. Rzeczownik *кунтуш*¹⁸ – *kontusz* jest zapożyczeniem z polskiego w formie *kontusz*. Stanowił zewnętrzną, wierzchnią część ubrania męskiego lub kobiecego zamożnej ludności ukraińskiej i polskiej w XVI–XVIII w. [СУМ, t. IV, s. 400]. Etymologicznie dawne słowo *kuntusz* zostało przejęte od Rusi Wielkiej i Małej [A. Brück., s. 253; ЕСУМ, t. 3, s. 143]. „Я, – озвався, підморгуючи, сотник, – по-шляхецьки: гукай душа без кунтуша, шукай пана без жупана, – я інакше не вмю, лиш по-панськи” [В. Лер., s. 143].

21. Przymiotnik *вольний* wystąpił w dawnej formie przed zmianą *-o* w *-i* w języku ukraińskim i w takim brzmieniu zachowuje podobieństwo do zapożyczenia z języka polskiego *wolny* [СУМ, t. I, s. 673], poza tym wyraz spełnia rolę archaizmu staroukraińskiego. „[...] хотів, щоб Україна була вольна й неподільна” [В. Лер., s. 123].

22. Wyraz *хорунжий*¹⁹ jest wyłącznie polskiego pochodzenia (z polskiego zapożyczone też współczesne ukraińskie *chorunży* oraz białoruskie *charunży*) [Esjp, s. 144–145]. Oznacza osobę, która nosiła sztandar lub chorągiew wojskową, jak również osobę, która w XVII–XVIII w. na Ukrainie wchodziła w skład starszyny generalnej i w związku z tym przeprowadzała inspekcję w wojsku oraz

¹⁸ Wyraz *кунтуш* spełnia dwie funkcje: jest jednocześnie zapożyczeniem z języka polskiego i historyzmem.

¹⁹ Wyraz *хорунжий* spełnia dwie funkcje: jest jednocześnie zapożyczeniem z języka polskiego i historyzmem.

była odpowiedzialna za duży i mały sztandar pułku [СУМ, t. XI, s. 131; Нтсум, t. 4, s. 756]. „Хто ж це до Василя Кочубея пише, хорунжий який чи сотник охочекомонної сотні?” [В. Љер., s. 331].

23. Rzeczownik *полковник*²⁰ trafił z języka polskiego na Ruś wraz z innym słownictwem wojskowym (*chorunżij, puszka*) [A. Brück., s. 448]. Używany w znaczeniu dowódcy pułku jest traktowany również jako historyzm [СУМ, t. VII, s. 86]. „»Отся чисто як Кочубеїха«, – казав **ПОЛКОВНИК** Скоропадський, показуючи свою тарілку сусідові з правої руки” [В. Љер., s. 8].

Z powyższej analizy wynika, że większą grupę zapożyczeń z języka polskiego stosował w swojej powieści historycznej Andrzej Czajkowski. Fakt ten mógł być uzależniony od charakteru i treści utworu, od samej osoby pisarza lub też polonizmy mogły decydować o bardziej świeckim charakterze tego tekstu. Na terenie Galicji Wschodniej posługiwano się staroukraińskim językiem pisanym, pełnym polonizmów. Wiele dzieł zawierało zapożyczenia z języka polskiego do czasu, kiedy na Ukrainie Naddnieprzańskiej nie pojawił się nowy ukraiński język literacki oparty na gwarach środkonaddnieprzańskich. Polonizmy w przeszłości miały większy zakres na prawobrzeżnej niż lewobrzeżnej Ukrainie, a z wiadomych przyczyn największy w Galicji Wschodniej. Polonizmy utrzymały się i obecne funkcjonują w ukraińskim języku literackim oraz w ukraińskich gwarach zachodnich²¹. Te zapożyczone elementy często zostały wchłonięte i przyswojone jako własne.

Iwan Franko w 1894 r. stwierdził: „W całej Słowiańszczyźnie nie ma dwóch narodów, które by pod względem życia politycznego i duchowego tak ściśle zrosły się ze sobą, tak licznymi połączone były węzłami, a mimo to ciągle stroniły jeden od drugiego, jak Polacy i Rusini [Ukraińcy]”²². Wzajemna bliskość owych języków i narodów²³ pochodzi stąd, że są to języki słowiańskie, wywodzące się z jednego prajęzyka oraz że są to języki narodów, które zawsze się ze sobą stykały, żyjąc obok siebie.

Kontakty językowe polsko-ukraińskie, jak pisze J. Rieger, mają charakter szczególny, a przejawia się to w tym, że: „wielowiekowe współżycie w ramach

²⁰ Wyraz *полковник* spełnia dwie funkcje: jest jednocześnie zapożyczeniem z języka polskiego i historyzmem.

²¹ W. Wilczyński, *Leksykon kultury ukraińskiej*, Kraków 2004, s. 182.

²² I. Franko, *Wzajemny stosunek literatury polskiej i ruskiej*, [w:] *Pamiętnik Zjazdu Literatów i Dziennikarzy Polskich*, t. 1, Lwów 1894, cyt. za: M. Łesiów, *Zagadnienie polsko-ukraińskich wzajemnych stosunków językowych*, [w:] *Studia z językoznawstwa słowiańskiego*, „Rozprawy Sławiistyczne” 10, pod red. M. Łesiowa i M. Sajewicza, Lublin 1995, s. 258.

²³ Zob. M. Łesiów, *Zagadnienie polsko-ukraińskich wzajemnych stosunków językowych...*, s. 245–258.

jednego organizmu państwowego, wzajemne przenikanie i dopełnianie się kultur spowodowało, że [...] języki ukształtowały się przy silnych wzajemnych wpływach. Dotyczy to nie tylko języków literackich, ale także gwar zarówno kontaktujących się bezpośrednio, jak i odległych. Trzeba też dodać, że omawiane języki odegrały wielką rolę w przekazywaniu zapożyczeń”²⁴.

Opisane powyżej przykłady zapożyczeń z języka polskiego stanowią jedynie wstęp do dalszych badań. Analiza innych powieści historycznych pisarzy galicyjskich może wykazać, że są to typowe wyrazy ukraińskie, już przyswojone do języka i uznane za własne. Tylko i wyłącznie pogłębione badania nad tym zagadnieniem dadzą nam odpowiedź na postawioną wątpliwość.

Резюме

Примеры заимствований из польского языка в избранных украинских романах

Цель настоящей статьи заключается в том, чтобы представить заимствования из польского языка, имеющиеся в двух избранных исторических романах галицийских писателей. Проанализированный материал показывает, что польский и украинский языки влияли друг на друга, прежде всего в результате общих культурологических корней и взаимных исторических контактов в Восточной Галиции. Проведённый анализ – это лишь предварительный этап исследований подобного рода. Чтобы ответить на вопрос о языковой специфике данного региона в сфере заимствований необходимы исследования более широкого масштаба, учитывающие заимствования многих других галицийских писателей.

Summary

Examples of Polish loanwords in selected Ukrainian historical novels in some Galician writers' prose

The analysis of research material aims to present the borrowings from the Polish language employed in two selected historical novels by 20th century writers from Galitia. The examples of borrowings subject to the description and analysis prove that Polish and Ukrainian languages exerted linguistic influence on each other through common history and culture of Eastern Galitia. The analysis of borrowings accounts for the introduction to further studies of borrowings as used by other writers from Galitia, which would enable to address issues of linguistic specificity of particular region in terms of borrowings.

---

²⁴ J. Rieger, *Kontakty polsko-ukraińskie i polsko-białoruskie*, [w:] *Współczesny język polski*, red. J. Bartmiński, Wrocław 1993, s. 514.